

Feminist Bir Yaklaşımla Nil Yalter'in, Sanat Ortamına Katkısı

Nil Yalter's Contribution to the Art Environment with a Feminist Approach

Aslı Toprak*

Öz: Feminizmi kısaca, sosyal bir düzen içinde kadınların adalet arayışı olarak tanımlayabiliriz. Birinci Dünya Savaşı ile ivme kazanan Feminizm, kadınların eşit haklar elde etmesinden insan haklarının gelişimine kadar, birçok konuda köklü değişimlere yol açmıştır. Sadece sosyal bağlamda değil sanat alanında da eşit haklara sahip olmak isteyen bir grup kadın, "feminist sanat" başlığı altında çeşitli sanatsal etkinliklere imza atmıştır. Günümüzde de devam eden feminizm temasıyla çağdaş sanat çalışmaları üreten isimlerden bir tanesi de Nil Yalter'dir. Feminist sanat akımının 1970'lerdeki öncü temsilcilerinden biri olan Yalter; ulusal ve uluslararası düzeyde birçok sanat kurumunda sergiler düzenlemiştir, bienal gibi büyük sanat etkinliklerinde sanatçının çalışmaları yer almıştır. Feminist yaklaşımlar ile yakından ilgilenen sanatçı; kadının yaşamdaki zorluklarını anlatan konuları sanatsal bir ifadeyle sunarak farkındalıklar yaratmış, farklı bakış açıları sergilemiştir. Yalter, 1970'li yıllardan bu yana kadının sanattaki konumuna dikkat çekerek; resim, performans, enstalasyon, video ve fotoğraf çalışmalarında, klişelikten uzak durarak üretimde bulunmuştur, kolektif kadın çalışmalarına ve kadın sorunlarına değinmiştir. Bu çalışmada Nil Yalter'in bir sanatçı olarak bu konu hakkındaki duyarlılığını ve dönem içinde yaşanan sorunları, onun bakış açısıyla aktarılacak istenmektedir. Bu bağlamda; sadece sosyal ve ideolojik bağlamda değil, aynı zamanda sanatsal bir ifade biçimiyle feminizm vurgusuna dikkat çeken Nil Yalter'in yapıtlarından örnekler, feminizmin gelişim süreci dikkate alınarak incelenmiştir. Ayrıca bu alanda çalışmalar üreten diğer sanatçılara değinilmiş, karşılaştırmalara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Feminizmin Tarihsel Süreçleri, Feminist Sanat, Nil Yalter, Çağdaş Sanat.

Abstract: We can call feminism briefly, the quest for social justice. Feminism, which gained momentum with the First World War, has brought about profound changes in many areas, ranging from the acquisition of equal rights by women to the development of human rights. A group of women who wanted to have equal rights not only in the social context, but also in the arts contributed to various artistic innovations under the heading of "feminist art". Nil Yalter is one of the artists who produce works of contemporary art in this feminism process, which continues until today. Nil Yalter, one of the leading representatives of the French feminist art movement in the 1970s, has organized exhibitions at many national and international art institutions and also presented works for major art events such as biennial. The artist, who is interested in feminist approaches, created awareness by presenting the subjects that explain the difficulties of life in

---

* Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü, aslitoprak@gmail.com

an artistic expression and showed different perspectives. Drawing attention to the position of woman in art since the 1970s, she has been involved in painting, performance, installation, video and photography works, avoiding stereotypical production and touched on women's collective work and women's problems. In this study, Nil Yalter's sensitivity towards this subject as an artist, the problems experienced in the period, it is desired to see and transfer from the perspective. In this context, taking into account the developmental process of feminism, not only in the social and ideological context, but also in the form of an artistic expression, examples of Nil Yalter's works that draw attention to the emphasis on feminism, and the examples of other artists who produced works in this field were mentioned and comparisons are made.

Keywords: Feminism, Historical Processes of Feminism, Feminist Art, Nil Yalter, Contemporary Art.

Giriş

Feminizm kelimesinin kökenine baktığımızda Latince kadın manasına gelen “femina” kelimesinden türetildiği görülür. Feminizm en basit tanımıyla, kadın haklarını ve eşitliği savunan bir düşünce akımıdır. Ortaya çıkma sebebi, dünyada yaşanan kadın-erkek eşitsizliğidir: Aynı haklara sahip olamamaktan doğan bir düşünce biçimidir. Aslında bu düşünce biçimi sadece kadınları değil, erkekleri de ilgilendirmektedir. Çünkü feminizm, kadın haklarının yanı sıra insan haklarını da savunan bir düşüncedir. Dolayısıyla feminizmin amacı; kadınların toplumda söz sahibi olması ve bunu tam anlamıyla özgürce savunabilmesidir. TDK (Türk Dil Kurumu) “Türkçe Sözlük”ü feminizmin tanımını şöyle yapmıştır: “Toplumda, kadın haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacı güden düşünce akımı, bir kadın hareketi”.

Feminizmin tarihsel sürecine baktığımızda, en yoğun olarak 18. ve 19. yüzyılları arasında geliştiği gözlenmektedir. Bu doğrultuda, 21. yüzyılı da içine alarak feminizm üç dalgaya ayrılmıştır. Her üç dalgada da kadınlar, bireysel ve evrensel hakları konusunda mücadele etmişlerdir.

Feminist teorisyenler; çeşitli ideolojik fikir yapılarından, farklı kuramlardan, anlayışlardan etkilenmişlerdir. Bu sebeple, her dönem için farklı feminist yaklaşımlardan bahsetmek mümkündür. Modern anlamda bir felsefe görüşü olan feminizme Aydınlanma Çağı'nda birçok sanatçı ve düşünür destek vermiştir. Bunlardan en önemlileri Lady Marry Montagu ve Marquis de Condorcet'tir.

Dünyada farklı coğrafyalarda ortaya çıkan feminist hareket akademik alanda olduğu gibi sanat dünyasında da önemli etkiler yaratmıştır. Feminist hareket kadınların sosyal yaşamın her alanında erkeklerle eşit haklara ve fırsatlara sahip olması gerektiği noktasından hareket etmektedir. Söz konusu hareket içinde bulunanlar kadınların kamusal alandan uzaklaştırılmalarının

nedenlerini sorgulamışlardır. Ayrıca kadınların toplumdaki erkeğe göre ikincil konumlarını, emeklerinin sömürülmesini; toplumsal, ekonomik ve siyasal haklardan mahrum bırakılmalarını eleştirmişlerdir. En önemlisi de kadına yönelik şiddete karşı çıkmışlardır (Dökmen, 2014: 133).

Türkiye’de kadın hakları hareketleri 1980 sonrasında gerek politikada gerekse kamuoyu gündeminde dikkat çekmeye başlamıştır. 12 Eylül Darbesi sonrasında feminist kadınlar, kendi ideolojileri ve hakları için harekete geçerek kadın haklarını savunan ilk derneği, İKD’yi (İlerici Kadınlar Derneği) kurmuşlardır. Daha sonra bilgilendirme ve farkındalık artırma adına toplantılar yapılmış, feminist dergiler çıkartılmış yazılı basında yer almak ve literatür oluşturmak için kitaplar yazılmıştır.

Günümüzde de kadın hareketi için en önemli kuruluşlardan biri, 1990’ların başlarında kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’dır. Şiddete uğramış ya da kalacak yeri olmayan kadınların, bir süre misafir edildikleri yerdir. Zor durumda kalmış kadınlara yardım eden, ekonomik ve psikolojik bağlamda destek veren bu dernekler hizmet vermeye bugün de devam etmektedir.

Sadece sosyal bağlamda değil sanat alanında da eşit haklara sahip olmak, sanat adına ürettikleri çalışmalarının fark edilmesini isteyen bir grup kadın, “feminist sanat” başlığı altında çeşitli sanat etkinlikleri düzenlemiştir. Sanat dernekleri kurarak örgütlenmişlerdir ve kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmışlardır.

Feminist Sanat’ın Ortaya Çıkışı

1960’lardan sonra bir grup ABD’li sanatçı, sanat tarihçisi ve sanat eleştirmeni kadınların sanatın çeşitli alanlarında hak ettikleri seviyede temsil edilmeyerek dışlanmalarına karşı çıkarak mücadeleye girişmişlerdir. Bilinçli olarak söz konusu mücadelenin içinde olan tüm sanatçıların üretimlerini, feminist sanat başlığı altında değerlendirmek mümkündür (Antmen, 2013: 239).

Söz konusu yıllarda ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığı gibi dışlayıcı ve ötekileştirici davranışların sorgulandığı, toplumsal muhalefet ortamının neden olduğu ve bu ortamdan beslenen Feminist Sanat bu bağlamda belli bir misyon duygusundan hareketle kadın sorunlarının gündeme taşınmasına ciddi bir katkı sunmuştur. Böylece zaman içerisinde meşru hale gelmiş ayrımcı kültür politikalarıyla mücadele ederek erkek egemen sanatsal modernizmin kırılmasına fayda sağlayan Feminist Sanat bağlamında gerçekleştirilen çabalar, sanat tarihi tarafından görmezden gelinen kadın sanatçıların yeniden keşfedilmesine de katkı sunmuştur. Yeni yazılmış, sanat tarihi kaynaklarında kadın sanatçılara yer verilmesi, kadın sanatçılardan söz edilir olmasına sebep olmuştur. Geçmişle kıyaslandığında kadın sanatçıların geçmişe oranla kurumlarda daha fazla temsil edilmesinin de yolu açılmıştır (Pollock, 2008: 329).

İlk kadın sanat örgütü 1969'da Amerika'nın New York kentinde kurulmuştur. Bu örgüt siyasal bağlamda keskin söylemleri olan fakat kadın sorunlarına çözüm bulma noktasında yetersiz kalan bir yapı olan Sanat Emekçileri Koalisyonunun (Art Workers Coalition) parçası olarak "Kadın Sanatçılar Devrimde" adıyla ortaya çıkmıştır. İzleyen yıllarda Lucy Lippard adındaki sanatçı, galeri ve müze sergilerinden tamamen dışlanan kadın sanatçıların haklarını korumaya ve kamuoyu oluşturmaya yönelik olarak Kadın Sanatçılar Geçici Komitesi'ni (Ad Hoc Committee of Women Artists) kurmuştur. Özellikle 1971 yılı, feminist sanat için çok önemli bir yıldır. Bu yıl Sanatta Kadınlar adlı örgüt kurulmuştur ve kurulduktan yalnızca iki yıl sonra, döneminin en büyük sergilerinden biri olan ve yüz dokuz çağdaş kadın sanatçının eserlerinin yer aldığı çok önemli bir sergi düzenlenmiştir. New York Kültür Merkezi'nde düzenlenen bu sergi, kamuoyunda ciddi bir ses getirmiş ve "Kadınlar kadınları seçiyor" olarak isimlendirilmiştir. Bu sergi, Harris ve Nochlin'in "Kadın Sanatçılar 1550-1950" başlıklı sergilerine varana dek düzenlenmiş, birçok benzer sergi içinde en önemlisi olmuştur (Gouma-Peterson & Mathews, 2014: 19).

Amerikalı sanat tarihçisi Linda Nochlin'in 1971'de kaleme aldığı "Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok" makalesinde o zamana kadar erkeklerin baskın olduğu akademik bir alan olarak şekillenen sanat tarihinin sadece kadınları değil her türlü ötekini dışlama biçimlerini/süreçlerini/yöntemlerini irdeleme önerisiyle çığır açıcı bir öneme sahiptir. "büyük sanatçı" ve deha kavramlarını sorgulayan, dışlamanın ve dışlanmanın kültürel altyapısını araştıran, yerleşik yapıların 'doğal kabul' edilme süreçlerini inceleyen Nochlin, makalesiyle birlikte Sanat Tarihinin Feminist Eleştirisi ile Nanette Salomon'un sanat-tarihsel kanonun oluşumundaki ölçütleri irdeleyen "Sanat Tarihi Kanonu: Dışlama Günahları" adlı makaleleri de sanat tarihi alanının temellerinin, feminist perspektifle nasıl değişime tabi olabileceğine yönelik ipuçlarıyla dikkat çeken metinlerdendir. Bu metinlerin tamamında vurgulandığı üzere feminist eleştirinin meselesi, sadece tarihin görmezlikten geldiği kadın sanatçıları yeniden keşfetmek ve onları erkek egemen sanat tarihi kanonuna eklemlenmek değildir. Salomon'un dediği gibi; "*Kadınlara yer açmak elbette önemlidir; ama esas mesele, "normal" sayılan seçkileri şüpheli hale getirecek yeni stratejiler belirlemek ve yeni görsel okuma önerileri getirebilmektir*" (Antmen, 2014: 10).

Ortaya çıkmış olduğu ilk yıllarda feminist sanat hareketlerinin Amerika'nın dışında da gelişim gösterme eğilimi içinde olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 70'li yılların ilk başlarında yani Amerika'daki hareketle eşzamanlı olarak İngiltere'de de gelişim göstermiştir. Hareket ivme kazanmaya başladığında karşı cins ile olan eşitlikten çok, bir kadın merkezli anlayış çizilmeye çalışılmış ve daha fazla kadın izleyici kitlesine ulaşmak gibi radikal feminist hedefler edinilmiştir. Aşırı sol ve Marksist ideolojiye dayanan İngiltere feministleri, hareketin başladığı andan itibaren

politik sahada da etkin olmuşlardır. Bu dönem için özellikle dikkatleri üzerine çeken en önemli olay, bugün de yayının hayatına devam eden feminist dergi kolektifi “Spare Rip”in 1972 yılında yayınlanmaya başlamasıdır. Yine 1972 yılında Kadın Sanatı Tarihi Kolektifi kurulmuştur. 1979’da da “Block” adlı dergiyi çıkararak önemli feminist makaleler yayımlanmıştır. Diğer bir önemli dergi olan ve bilimsel bir içerik taşıyan “Art History” dergisi de bol miktarda feminist araştırma yayımlamayı sürdürmektedir (Gouma-Peterson & Mathews, 2014: 26).

Feminist sanat yapımcıları, kadın bedeninin biyolojik özelliklerine de, dayanan pek çok eser ya da performans gerçekleştirmiş, daha sonraları bu özelliklere dayalı sembollere de yönelmişlerdir. Tüm bu çalışmalarda fotoğraftan, video, resim ve heykelden yararlanılmıştır. Elenor Antin (1935) yaptığı rejimin fotoğrafik günlüğünü tutarak “Geleneksel Bir Heykel Yontmak” adlı bir performans sergilemiştir. Carolee Schneemann’ın “Et Şenliği”, Japon sanatçı Yoko Ono’nun “Kesip Biçme İş”, Fotoğraf sanatçısı Cindy Sherman’ın “İsimsiz Film Kareleri” adlı çalışmaları öne çıkanlardır. Sherrie Levine ise sanatsal fotoğrafın, tümü erkek olan ustalarının eserlerini kendine mal eden “Atıf” adlı performans ile dikkat çekmiştir. Nancy Spero kadına yönelik şiddeti, baskıyı ve Vietnam Savaşı’nı protesto eden eserler vermiştir. Fotoğraf sanatçısı Donald Woodman’ın ve Judy Chicago’nun birlikte gerçekleştirdikleri “Karanlıktan Aydınlığa” isimli çalışmaları da Spertus Müzesinde sergilenmiştir (Dizdaroğlu, 2012).

Feminist sanat dediğimizde aklımıza ilk gelen çalışmalardan biri de Judy Chicago’nun (Resim 1) çalışması olan “*Yemek Daveti*” (The Dinner Party) isimli enstalasyon çalışmasıdır. Üzerinde 999 kadının sembolik imzaları bulunan çalışma “Miras Zemini” olarak isimlendirilen çalışma, seramik bir zeminde yer alır. Zeminin üzerinde, eşkenar üçgen formunda 14,63 metreden oluşan bir yemek masası vardır. Bu çalışmada sanatçı, Batı kültürüyle yetişen ve tarih boyunca pek önemsenmeyen 39 ünlü kadına yer verir. Bu kadınlardan birkaçı Bizans İmparatoriçesi Theodora, İngiliz yazar Virginia Woolf, İtalyan bir hekim olan Trotula Salerno, mitolojik tanrılar, I. Elizabeth gibi önemli isimlerdir. Eserin yapımında çok sayıda kadın sanatçı görev almıştır. Çalışma 1974’ten 1979’a kadar sürmüştür. Çalışma ayrıca, dünya turnesine çıkarak 15 milyon kişi tarafından izlenmiştir. Eser New York’ta, Brooklyn Feminist Sanat Müzesi’nde 2007 den bu yana sergilenmektedir.

Resim 1. Judy Chicago, *Akşam Yemeği Daveti (The Dinner Party)*, 1974-1979, Brooklyn Müzesi

Kaynak: https://www.brooklynmuseum.org/eascfa/feminist_art_base/judy-chicago (19.10.2019)

Judy Chicago'yla birlikte Amerika'da feminist sanatın gelişimine katkıda bulunan ve feminist sanat tarihinde kilit rol oynayan önemli bir sanatçı da Miriam Schapiro'dur. 1971 yılında Chicago'yla birlikte Valencia'da Kaliforniya Sanat Enstitüsünde Feminist Sanat Bölümünü kurmuş ve yönetmişlerdir. Kadınların yaptıklarının el becerisinden öteye gitmediği görüşüne tepkili olması, Chicago gibi Schapiro'yu da bu düşüncenin aksine yönelik çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Schapiro bu karşı çıkışı, kadınlarla özdeşleştirilen eşyaları kullanarak gerçekleştirmiştir (Ergas, 2004).

Resim 2. Miriam Schapiro, *Wonderland* (228.6 x 367 cm), 1983, Smithsonian Sanat Müzesi

Kaynak: <https://americanart.si.edu/artwork/wonderland-35394> (23.09.2018).

Sanatçı çalışmasında kadının nakıştan, biçki ve dikişten öteye gidemeyeceği, sanatsal yorumlar getiremeyeceği görüşüne sahip olan insanlara tepkisini ortaya koymuştur. Schapiro, kadın uğraşları olarak değerlendirilen nakışı ve patchwork (yama işi) tekniklerini kullanarak çalışmanın (Resim 2) çerçevesini oluşturmuştur; iç kısma yani zemine peçeteler, renkli kumaşlar, danteller, oyalar, mutfak önlükleri, tüller koyarak kolaj tekniğini kullanmıştır. Çalışmanın tam

ortasına da “*Welcome to our home*” (Evimize Hoş Geldiniz) yazılı bir kâğıt yapıştırılmıştır. Böylelikle bir kadının evde olan malzemeleri ve el becerilerini kullanarak bir sanat yapıtı yapabileceğini göstermiştir.

Türkiye’de Feminist Sanat

Türkiye’de feminist sanatın yakın döneminde, işlenmiş ve gündemine gelmiş konulara bakıldığında, belli konular etrafında toplanıldığını görmekteyiz. Türkiye gibi, köy ve kent geçişliliği ekseninde beliren sınıfsal koşulların yeni ekonomik düzenle şekil değiştirerek çelişkiler bütününe topluma yerleştirmiştir. Ayrıca devam eden, ataerkil düzenin sosyal ve politik pek çok temsiliyetin içine sızdığı durum ve olay, din ve inanç sistemlerinin laik bir örtü ile dengelendiği noktada gelişmemiş bir süreci de karşımıza çıkarmaktadır. Türkiye’de feminist sanatın tarihsel gelişimine baktığımızda, Doğu-Batı arasındaki bu kültürel ve politik bölünmüşlüğün gerilimiyle yaşayan, gelenek ve modernlik arasında kalmışlığın bu tarihsel gelişimde ciddi bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu arada geri kalmışlıktan doğan uyumsuzluğun yarattığı çözümsüzlüklerle bölünmüş, modernleşme tecrübesinin uzun bir zaman süresince yetişilmesi gereken bir Batılılaşma pratiği olarak kendini göstermekten ileriye gidemediği de görülmektedir (Çalıköğlü, 2012).

Yakın zamanda var olan Türkiye’deki feminist sanat oluşumuna baktığımızda da bir çok sanatçı görebiliriz. Bu sanatçılara birkaç örnek verecek olursak Nur Koçak, İpek Duben, Şükran Moral, Hale Tenger, Azade Köker, Mehtap Baydu, Canan Şenol, Nezaket Ekici, Nilbar Güreş ve Nil Yalter ilk akla gelenlerdendir. Belirttiğimiz sanatçılar, çalışmalarında feminizm ve toplumsal cinsiyet perspektifinden bir çok çalışma üreterek bu konuya yönelik bir farkındalık sağlamışlardır.

Sanat dünyası Batı toplumlarından farklı olarak Türkiye’de, kadın sanatçılarla değil ama kadın kimliğini bilinçli olarak taşıyan, kişisel olanın toplumsal boyutlarını fark edebilen, “*kadın meselesiyle ilgilenen ve sanatı da toplumsal bir mücadele alanı olarak algılayan*” sanatçılarla çok geç tanışmıştır. Bu geç kalmış, uyanış Türkiye’de kadın hareketinin Batı’ya göre çok daha geç kalmış hâli olarak karşımıza çıkmaktadır (Antmen, 2012: 70).

Türkiye’de kadın sanatçıların artışının sebebi olarak akademi iktidarının çözülmesine denk gelen bir zamana rast gelmesi de bu gelişimin rastlantısal bir değişim olmadığını düşünülmesine sebep olmuştur. Fakat bu durum Batı için doğru bir teşhis olmayacaktır (Antmen, 2012: 72).

Türkiye’deki günümüz çağdaş sanatında, diğer kadın sanatçılara öncülük eden isimler, egemen sanat anlayışlarının isteklerine boyun eğmek yerine farkında olmadan yeni bir sanat yönteminin içinde olmuşlardır. Türk kadın sanatçılar görünürlüklerini, Batı’da olduğu gibi feminist

bir akım bağlamında değil, bireysel olarak farklı ilgi alanlarını barındıran sanatsal yönelimlerle gerçekleştirmişlerdir. Bu yönelimler, gelenekçi üsluplara karşı bir uzak duruştan, hareketle alternatif teknik ve malzeme kullanımı üzerine temellenmektedir (Antmen, 2012: 73).

Türkiye’de, feminist sanat adı altında çalışmalar üreten Nil Yalter; bir grup içinde yer almasa da bireysel bağlamda farklı disiplinlerden faydalanarak çalışmalarını üretmiştir. 1970’li yılların başlarında aktif olarak çalışmalarına başlayan sanatçı, kamuoyunun da dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Nil Yalter’in Feminist Bakış Açısıyla Sanatsal Yansımaları

1938’de Kahire’de dünyaya gelen ve lise öğrenimini İstanbul Amerikan Robert Kolej’de tamamlayan Nil Yalter, video sanatı ve Fransız feminist sanat akımının 1970’lerdeki öncü temsilcilerinden birisidir. Bu dönemde dansla, tiyatroyla ve resimle kendini ifade eden Nil Yalter pantomim yapmaya başladı ve yürüyerek gerçekleştirdiği Hindistan yolculuğunda da bunu sürdürdü. 1965’te Paris’e taşınan sanatçı, 1960’ların sonundaki Fransız karşıt kültür ve devrimci siyasal akımlar içerisinde etkin bir şekilde yer aldı. 70’lerden itibaren ürettiği video, performans ve yerleştirme çalışmalarında hem bu toplumsal hareketlerin hem de etnoloji biliminin etkisi, sanatçıya özgü çoğul bir estetik içerisinde gözlemlenir. Ayrıca ilk resimlerinden günümüze değin ürettiği tuvallerinde ve dijital çalışmalarında genel olarak soyut sanatın, özellikle de Rus konstrüktivizm akımının etkilerini görmek mümkündür. Nil Yalter’in eserlerinde tüm bu etkilerin ve kişisel olan ile politiğin iç içe geçtiği, hatta yer yer otobiyografik sayılabilecek bir üslup söz konusudur. Los Angeles Museum of Contemporary Art, National Museum of Women in the Arts (Washington, DC), Museum of Modern Art PS1 Galerisi, Contemporary Art Center (Vancouver, Kanada), Musée d’Art Moderne de la Ville de Paris, Nil Yalter’in eserlerinin sergilendiği müzeler arasındadır. Sanatçının eserleri Tate Modern, İstanbul Modern, Centre Pompidou, Fonds National d’Art, Museum Ludwig gibi müzelerin daimî koleksiyonlarında yer almaktadır (Tezkan, 2009b).

Babasının görevi nedeniyle Kahire’de doğup üç yaşına kadar orada bulunan Nil Yalter 27 yaşında Fransa’ya taşınmıştır. Farklı coğrafyalara yönelik seyahatlerin sanatçının kariyerindeki etkileri aşikardır. Kırk yılı aşkın sanatçılık serüveninin büyük bölümünü göçebelik, kadınların sosyal statüsü gibi sosyokültürel konuları etnolojik açıdan incelemeye adanmış olan sanatçı için teknolojiyi bir araç olmaktan ziyade aktarmak istediklerine eklenenler doğrultusunda bir amaç haline gelmiştir. Teknolojiye yatkın özellikleriyle her zaman çağdaş kalabilmiştir. Nil Yalter’inki yüzeysel bir güdü değildir: Sanatsal ve teknik açıdan öngörüsü, farklı konuları ve alanları ilişkilendiren düşünce sisteminden ve duyarlılığından kaynaklanır. Bu bağlamda resim,

yerleştirme, video, bilgisayar gibi birçok tekniği ayrı ayrı ve de bir arada kullanan sanatçı, yenilikleri takip etmede cesur olduğu gibi kendisini belli bir teknikle sınırlandırmamıştır. Eserlerinde sıkça konu ettiği göçebe kültüründe Nil Yalter'in ilgisini çeken kendi kökenleriyle de çakışan kültürel yapı ya da göçmen işçilerin zorlukları olmadığı gibi bir yerden diğerine geçebilmekteki özgürlükleridir. Nil Yalter'de kendini özgür kılmıştır; yeni araçlarla kendini ifade etmekten, araçtan araca geçmekten, dilleri birleştirmekten korkmamıştır (Tezkan, 2009a).

1960'lardan başlayarak 1960'lı yıllardan itibaren politik, ideolojik, estetik ve erkek egemen anlatıları kendine has feminen bakış açısıyla yorumlayan Nil Yalter, çoğul pratiğinde, yaşamı ve dünyayı sanat aracılığı ile deneyimlemenin yollarını önermiştir. Sanat yaşamı boyunca miras olarak devraldığı her şeyi kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik imha etmeden parçalayan, sorgulayan ve yeni bir yöne sokan Yalter, sosyolojik ve etnokritik estetik pratiklerin önde gelen isimlerinden olan Nil Yalter aynı zamanda öngörü sahibi ve cesaretliydi (Yücel, 2013: 8).

Nil Yalter'in feminizm ile tanışması 18 yaşında 1956 yılında, Simone de Beauvoir'in yazdığı "İkinci Cins" (The Second Sex) isimli kitabı keşfetmesiyle olmuştur. Sanatçı kendi yaşadığı dönemi ve bu süreci şöyle anlatmaktadır; "1968 olayları bittikten sonra feminist hareketlenmelerin çoğalmasıyla birçok dernek ve gruplar kuruldu, dergiler çıkartıldı. Bu hareketlenmelerin dışında 1971'de 343 kadın "Ben çocuk aldırırım." diye imza atarak ve büyük savaşlar vererek kürtaja izin veren kanunun çıkarılmasında rol oynadı. 1872'de, Fransa'da kadın sanatçılar son derece etkili ve etkin feminist gruplar kurdular. Onlardan birini de ben kurdum. Birbirimizin atölyelerinde her ay 1-2 defa buluşup, o günün Fransa'sında kadının sanat dünyasında ki yerini konuşup, sanatsal etkinlikler düzenleyip, konuşmalar yapardık; kapımız herkese açıktı. Galerilerde kaç kadın çalışıyor, kaç etkin, bunları araştırıp istatistiklerini yapardık. Geçmişte sergilere katılan kadın sanatçıların sayılarını incelerdik. Buna bir örnek verecek olursak, 1972'de, Fransa'da Pompidou'nun yaptığı ilk çağdaş sanat sergisinde sadece 1 kadın ve 99 erkek sanatçının çalışması sergilendi" (Küçükyıldırım, 2011).

Yalter'in feminist sanat başlığı altında ürettiği çalışmaların birkaçı şunlardır: "La Femme sans Tête ou la Danse du Ventre" (Başsız Kadın veya Göbek Dans), Judy Blum ve Nicole Croiset ile birlikte ürettiği, "La Roquette" (Kadınlar Hapishanesi), "Rahime"(1979), "Le Chevalier d'Éon" (1978) ve "Harem" (1979-1980).

Resim 3. Nil Yalter, *Göbek Dansı Videosu*, 1975.

Kaynak: <http://www.artfulliving.com.tr/sanat/nil-yalter-ve-gorunmeyenler-i-9151> (25.09.2018).

1974'te "*Başsız Kadın veya Göbek Dansı*" adındaki ilk videosunu hazırlayan Nil Yalter, önemli bir aşama kaydeder (Resim 3). Bugün Centre Pompidou Müzesi, İstanbul Modern ve Verbund gibi saygıdeğer koleksiyonlarının parçası olan yapıt Paris Modern Sanatlar Müzesinde de sergilenir; René Nelli'nin "Erotique et Civilisations" isimli kitabından aldığı bir metni, sanatçının kendi göbek deliğinin etrafına, siyah keçeli kalemle yazmasıyla başlar: "*Kadın hem dışbükey hem de içbükeydir...*" Metnin aslı Afrika'nın belli bölgelerinde yayın olarak yapılan kadın sünnetine dair etnografik bir analiz olup yaklaşık 20 dakika süren siyah beyaz video, doğurganlığı artırmak adına imam tarafından karnına tılsımlı yazılar yazılan Anadolu kadınının durumuna gönderme yapar. Türkiye için erken tarihli olmasının yanı sıra çağdaşları için de oldukça öncü olan yapıt, geleneğin baskısı altındaki kadına eleştirel bir ironiyle yaklaşır. Bu videoda kamera açısı sabittir, göbek deliği görüntünün merkezinde yer alır, sanatçı kendi gövdesine söz konusu metni yazar belinin aşağısında beliren etekte de aynı metin yazılıdır ve de ardından yazıyla kaplı bölge göbek dansı yapar: İzleyici trajik komik bir ayine tanık olur. 70'lerin video geleneğinin izlerini eserde görmek mümkündür: Sanatçının kendi bedeni, yaralanmış kadın egosunu sahnelemede araç olarak kullanılmıştır. Bu beden, dönemin feminist hareketinin kullanmayı sıkça tercih ettiği ironik tonla sergilenmiştir. Video, Anadolu kadınının durumuna gönderme yaparken geleneksel yaşamın baskısı altındaki kadının doğal zevklerinden menedilmesine isyan eder (Tezkan, 2009b).

Resim 4. Nil Yalter, *Rahime*, 1979.

Kaynak: <http://www.art-agenda.com/reviews/nil-yalter/> (15.09.2018).

“Rahime, Türkiye’den Kürt Bir Kadın” (1979) isimli eserde (Resim 4) sanatçının yapıtlarının odak noktasını oluşturan toplumsal cinsiyet, kimlik, çalışma ve göç konuları tek bir bireyin hikâyesinde birleşir (Berkmen, 2016).

Çalışmada, Rahime’nin acılı yaşam hikâyesi anlatılmaktadır. Yapıt; fotoğraflardan, kolajlardan, desenlerden ve videodan oluşan bir çalışmadır. Hikâyesi oldukça trajik olan Rahime, Diyarbakır’ın bir köyünde yaşamaktadır. On üç yaşında evlendirilen ve on dört yaşında bir kız çocuk sahibi olan Rahime’nin hüznü hayata tutunma öyküsü anlatılmaktadır.

Bu eser, “Göçmen İşçiler” serisindeki gibi, bir üretim aracı olarak kimliksizleştirilmiş bireye kulak verir. Sanatçı, kendi bedenini kullanarak bireyin hikâyesini özgün, şiirsel bir görsellikle canlandırır. Yalter, her bir kadının birey olarak tekil kimliğine işaret ederken, aslında onun da aynı mücadeleyi veren sayısız kadından biri olduğunu hatırlatır (Berkmen, 2016).

Rahime, Türkiye’den Bir Kürt Kadını isimli çalışmada entolojik değil, etno-eleştirel bir tavrı sergiliyor. Zorunlu göçü Rahime’nin hayat hikayesini anlatan video ve müdahale edilmiş fotoğrafların yer aldığı çalışmada önemli nokta şu: Yalter, Rahime’nin bir dizi fotoğrafını ve bu fotoğrafların sadece kenar çizgilerinin belirgin olup figürün ‘boş’ kaldığı çizimleri beraber sunuyor. Bu stratejiyi yok sayılmanın, resmi ideolojinin silgisiyle silinmenin ifadesi olarak yorumlamak mümkün. Bununla yetinmeyen Yalter diğer bir fotoğraf dizisinde Rahime’yi fotoğraf çerçevesine sığmayan bir varlık olarak sergiliyor, bunu bez parçalarını fotoğraf çerçevelerinin dışına doğru sarkıtarak semboller aracılığıyla gerçekleştiriyor. Böylece, ilk dizide eksilttiği figürü burada çoğaltıyor. ‘Rahime’nin temsil şemalarından silinişini gösterdiği gibi, o şemalara sığmayıp taşmasını da gösteriyor. O dışarı sarkan bez parçaları ve süslerin Şamanesk bir çağrışımının olması

da gayet manidar. Başka türlü bir alemin temsili olarak Şamanlar, bir bakıma Rahime'de de karşılığını buluyor (Yazar, 2016).

Resim 5. Nil Yalter, *La Roquette (Kadınlar Hapishanesi)*, 1974.

Kaynak: <http://www.art-agenda.com/reviews/nil-yalter/> (16.09.2018).

Yalter'in "Kadınlar Hapishanesi" (La Roquette) isimli çalışması (Resim 5) on altı fotoğraf karesinden ve desenden oluşuyor. Amerikalı Ressam Judy Blum ve Nicole Croiset ile birlikte ürettiği çalışma, kadınlar hapishanesinin mahkûmlarından olan Mimi'nin öyküsü anlatılmaktadır. Bu çalışmada mahkumu gösteren net bir fotoğraf yoktur, kullandığı gündelik eşyalar kare kare fotoğraflanmıştır. Hapishane günleri anlatan kareler tıpkı bir puzzle gibi, tüm parçaları izleyenlere bırakarak bütünü tamamlamaları bekleniyor. Mimi'nin hayatını anlatan ip uçları veriliyor, yemek yediği tabağı, su içtiği bardağı, battaniyesi, bedeninin uzuvları gibi görüntülerden oluşan çalışma Mimi'nin hayatından bizlere kesitler sunuyor. Görüntüleri izlerken videonun altında Mimi'nin kendi sesinden hapishane günlerini anlatan sesleri dinliyoruz.

Resim 6-7. Nil Yalter, *Harem*¹, 2011.

Kaynak: <http://www.nilyalter.com/index.php?years=1980-1989> (16.09.2018).

¹ Görseldeki eserde video, kolaj, fotoğraf, ses, çizim teknikleri kullanılmıştır.

Nil Yalter' in çalışmalarında feminist sanat etkisini fazlaca gördüğümüz bir diğer çalışma ise "Harem" isimli eseridir. (Resim 6-7). "Harem" kadının görmezden gelinen arzusuna, isteklerine bir gönderme yapmaktadır. Sanatçının 1979-1980 yıllarında yaptığı çalışma, sadece video değil, fotoğraf ve enstalasyon tekniklerini de bünyesinde barındırır. Çekimleri Topkapı Sarayı'nda, özel bir izinle gerçekleştirilmiştir. Sanatçının çekimde kullandığı model kadının büyükannesinin annesi, son haremde Habeşistan'dan gelmiş bir cariyedir. Yapıtın öyküsünde, haremde iki genç kızın 24 saatini nasıl geçirdiği anlatılmaktadır ve kadının özel alanlarda sınırlandırılmasına, kamusal alandan dışlanmasına dikkat çekilmektedir. Saraydaki mimaride bu konuya göre tasarlanmıştır. Saraydan dışarıya çıkılması yasaktır, bunun yanı sıra dış dünyaya açılan pencerelerle mekân arasında üç metrelik boşluk bulunmaktadır, o pencerelerin çoğu da ahşap oyma kafeslidir. Aynı dönemde Lady Mary Wortley Montagu da Topkapı Sarayı'na girerek harem üzerine yazılar yazmıştır. Nil Yalter'in arkadaşı olan yazarın çalışmalarından alıntılar yapılarak projede kullanmak için bir metin oluşturulmuştur.

Yalter'in harem konulu eseri de voice-over tekniğini kullandığı çalışmasıdır. Nil Yalter'in sıkça kullandığı Voice-over tekniği bir kurgu malzemesidir. 1980'de gerçekleştirdiği "Harem" bu çalışmada, Yalter'in kendi yazdığı ve seslendirdiği harem masalında, kadının toplumdaki konumunu gösteren görüntüler mevcuttur. Harem kelimesinin kökenlerinin ulaşabileceği tüm kapıların teker teker çalındığı ve hem kadınlığın var olan tanımlarını hem de video sanatının sınırlarını sonuna kadar incelenen çalışmada, sanatçının video-tekst'te de kullandığı sözleriyle haremdeki hiyerarşik sistem şöyle açıklanır: "Her detayın kendine ait bir işlevi olduğu karmaşık yapı bir sistemdir." Bu eserde, günlük hayattan imgelerle, kadın bedeninin işlevi sorgulanır. Sonuç olarak, televizyondan duyulan sesler, dönemin feminist hareketine işaret eder. Feminizm, Nil Yalter için Marksizm'den ayrı değildir. Kadının özgürleşme sürecinde, kendi ekonomik bağımsızlığı önemli bir faktördür (Tezkan, 2009a).

Birgit Jürgenssen ve Nil Yalter Karşılaştırması

Viyana doğumlu olan sanatçı Birgit Jürgenssen'in "Mutfak Önlüğü" ile Nil Yalter'in "Topak Ev" isimli çalışmaları, sanatçıların ele aldığı konu üzerinden değerlendirilecektir. İki çalışma da enstalasyon olarak sergilenmiştir. Karşılaştırmanın ortak noktası, kadına verilen toplumsal alandaki yerleşik ve kültürel rollerden biri olan kadının ev ortamındaki görevleridir.

1970'li yıllarda Birgit Jürgenssen gerçekleştirdiği performans kayıtlarında, bedenine monte ettiği nesnelere, aksesuarlar, dövmeler ve türlü süslemelerle kadın kimliğinin toplumsal alandaki yerleşik kültürel şemalarını, sorgular. Ev işlerinin kölesi ve kapitalist sistemin taşıyıcısı

hâline gelen ev kadını tiplemesini, ev işinin ve eşyanın şeyleştirici gücünü canlandırır. Bir fırına dönüştüğü, fırının bedeninin bir uzantısı hâline geldiği “Apron” adlı fotoğrafı; ev işini soyutlayıcı, önemsiz ve tekrar edici olduğundan dolayı yabancılaştırıcı bulan Marksist feminist Dalla Costa'nın kuramının içinden de okunabilir (Öğüt, 2012).

Birgit Jürgenssen'in yapmış olduğu çalışma, (Resim 8) enstalasyon olmasının yanı sıra siyah beyaz fotoğraflar olarak da sergilenmiştir. Sanatçı bu çalışmasında, kendi bedenini araç olarak kullanmıştır. Vücuduna monte ettiği mutfak eşyalarını kendisinin bir uzvu gibi kullanıp, bu eşyaların kadın tarafından sahiplendirilmesine tepki göstermiştir. Kadın kimliğine ve toplumsal kültür anlayışına giydirilen bu çalışma, ev işlerinin hep kadının bir görevi gibi gösterilmesine eleştirel bir tavırla yaklaşmıştır. Sanatçı, ev kadını profili çizerek, ana fikre doğrudan ulaşmak istemiştir. Jürgenssen ele aldığı bu konuya yönelik eleştirel yaklaşımıyla, kadına giydirilmeye çalışılan bu rolün doğru olmadığını, bu tabuların yıkılması gerektiğini savunarak, birinci dalga feminist akımını desteklemiştir.

Resim 8. Birgit Juergenssen, *Hausfrauen - Küchenschürze* (Ev Hanımları-Mutfak Önlüğü), 1975

Kaynak: <https://birgitjuergenssen.com/werke/fotos/ph1578> (16.09.2018).

1965 yılından beri Paris'te yaşamakta olan Yalter 1974-1977 arasında etnolog Bernard Dupaigne ile birlikte İstanbul, Paris, New York, Grenoble gibi kentlerde göç üzerine çalışmalar yapmıştır (Tezkan, 2009a). 1973'te Paris Modern Sanat Müzesindeki ilk kişisel sergisinde yer alan çalışmalarından “Toprak Ev” isimli enstalasyonu, (Resim 9) göç konusunu ele aldığı çalışmalarından biridir. Bu eser sanatçının yerleştiği, keçe kaplamalı, taşınabilir göçmen çadırıdır. Bu çadır, kadının kendi elleriyle yapmış olduğu bir dünyayı içinde barındıran ve kadının hayatını geçirdiği küçük ölçekli bir mekânı anlatmaktadır. Bu eserin yapıldığı tarihten sonrası, sanatçı için eserlerine yön veren konuların belirlenmesi durumunu da beraberinde getirmiştir. Göç

konusu ve kadının toplumsal konumunu, etnolojik bir sıra dâhilinde yapılmış araştırmaların sonucunda işlenmiştir. 1973 tarihli “Toprak Ev” yerleştirme eserinde Yalter, Anadolu Yörüklerinin göçebe konutu olan çadır ile hem göç olgusuna ve “mobilité”nin yükselişine hem de kadının kurduğu geçici bir mekân olması bağlamında kadın sorunlarına işaret etmektedir.

Resim 9. Nil Yalter, *Toprak Ev*, 1974-1977, Paris Modern Sanatlar Müzesi

Kaynak: <http://www.nilyalter.com/index.php?years=1980-1989> (16.09.2018).

“Toprak Ev” çalışmasında sanatçı, keçe kaplamalı, taşınabilir göçmen çadırını, kadının kendi elleriyle ve imkanlarıyla yaptığı, içinde kendine ait bir dünya barındıran, kadının belli sınırlar içinde yaşamını geçirdiği, küçük ölçekli bir evren biçiminde tasarlanmıştır. Sanatçı bu tarihten itibaren kadının toplumsal konumunu, yaptığı etnolojik araştırmalarla birlikte irdelemiştir.

Birgit Jürgenssen’in “Mutfak Önlüğü” adlı eseri ile Nil Yalter’in “Toprak Ev” eserinin karşılaştırması yapıldığında, her iki çalışmada da kadına biçilen toplumsal rolün kadın üzerinde yarattığı baskıya dikkat çekmektedir. Her iki sanatçı da bulunduğu kültürün materyallerini kullanarak eserlerini biçimlendirmiştir. Ürettikleri çalışmalar da toplumsal baskıya ve içinde buldukları toplumun kadına dayattığı kimliklere vurgu yapmışlardır. İki çalışmada da bir direniş ve sorgulayış söz konusudur. Birgit Jürgenssen’in “Mutfak Önlüğü” çalışmasında mutfakla kadının kullanması ve ev içi görevlerinin kadından beklenmesi, bir enstalasyon çalışması ile vurgulanmak istemiştir. “Mutfak Önlüğü”ne bir fırın ve bir ocak monte ederek bu durum daha çarpıcı hale getirilmiştir. Mutfak işlerini kadının sırtına binmiş bir yük olarak ve sadece onun göreviymiş gibi göstererek, eleştirel bir tavır sergilemiştir.

Nil Yalter ise kendi öz Türk kültürü ile özdeşleşen Yörük çadırını kullanmıştır. Türk toplumunun tarihî ve kültürel yaşayışından etkilenerek kadın figürünü çadır temasıyla bağdaştırmıştır. Çadırın içinde kadın kendine bir başka evren kurmuştur ve kurduğu o evrenden

sorumludur. Kadına yüklenen roller çerçevesinde ev içi alanla ilgili sorumlulukları kadının üstlendiğini vurgulayan enstalasyon çalışmasında Nil Yalter çadırı elleriyle kurmuştur. Kadını mekân üzerinden sorgulayarak kadının dış dünyadan soyutladığını, o çadır içinde sınırlandırıldığını, özgür olmadığını vurgulamaktadır. Sanatçı burada kadının zaman içinde bulunduğu kalıplara uyum sağlayarak değiştiğini, itaatkâr bir hâle getirildiğini, çoğu zaman dış dünyayı sorgulamaktan vazgeçtiğini, kendini o çadırda güvende hissettiğini, önceki duygu durumundan başka duygu durumuna girdiğini anlatmak istemiştir. Her iki sanatçı da ele aldıkları bu konuyla, birinci dalga feminist akım içinde sayılabilecek örnekler vermiştir ve sanatçının çalışmaları bir çok galeride ve bienalde sergilenmiştir.

Sonuç

Çağın değişmesiyle feminizm, sadece ideolojik bir söylem olarak kalmayıp değişen hayat koşullarına uyum sağlamış ve kendi içinde yeni söylemler oluşturmuş bir düşünce biçimidir. Feminizm, sadece kadın-erkek arasındaki eşitliği ve özgürlüğü değil, tüm insanlar arasında eşitliği, özgürlüğü savunmuştur. Bu ideoloji, insan hakları konusunda yeni reformların düzenlenmesine ön ayak olmuş, günümüzde kadınların siyasal ve sosyal alanda aktif bir rol oynamalarını sağlamıştır.

Feminist sanat konusunda da aynı koşullar geçerlidir. Feminist sanatta da kadının varlığı incelenmiş; gelişen düzende sesini duyurabilmesi, sanatıyla kendini ortaya koyabilmesi hedeflenmiştir. Açılan bir çok sergide sergilenen çalışmaların sayısının, en az erkeklerinki kadar olması, kadının sanat alanındaki aktif rolünü ortaya koymuştur. Kurulan dernekler, kadın dergileri ve kadın gruplarının oluşumları; bu haklı savunmaya büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu dönemde etkin çalışmalar üreten feminist sanatçılardan Nil Yalter'de çalıştığı konularla kamuoyunda dikkat çeken bir sanatçı olmuştur.

Türkiye'nin ilk kuşak feminist sanatçılarından biri olan Nil Yalter, araştırmacı yaklaşımlarıyla topluma ışık tutarak farkındalık kazandırmıştır. Yalter fotoğraf, resim, yazı, video, çizim, kolaj gibi farklı teknikler kullanmış; çok yönlü bir sanatçı olduğunu kanıtlamıştır. Sanatçı ayrıca insanların varoluş mücadelesini gözlemlemiş ve bunları kayıt altına almıştır; aldığı bu kayıtları kurgulayarak ve diğer disiplinlerle bağdaştırarak o dönem için pek uygulanmamış çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Yalter sosyoloji, din, bilim, edebiyat, politika, etnografya ve tarih gibi birçok disiplinden faydalanmıştır. Bireyin toplumda var olma çabasını işleyen sanatçı, burada kadın figürünü ön plana çıkartarak toplum mücadelesini kadının gözünden yansıtmıştır. Aynı zamanda kendi de bir göçmen olan sanatçı göçmenlerin hayatlarını gözlemlemiş; her türlü ötekileştirmelere karşı bir tavır sergilemiş; cinsiyet ayrımcılığına ve ırkçılığa dikkat çekmiştir.

Toplumun değinmesi zor olan, tabulaşan kısımlarına cesur bir şekilde dokunmayı bilen sanatçı, eleştirel tavrıyla da feminist sanata katkıda bulunmuştur.

Yurtiçinde ve yurtdışında birçok sergide ve bienalde yer alan sanatçı, evrensel boyuttaki kadının sorunlarına değinirken kendi kültüründe de yaşanan kadın sorunlarını da ele almıştır. Memleketinde yaşanan bu durumların sorgulanmasına yol açarak, kendi toplumunda konuşmaktan çekinilen, gereken önemi görmeyen, kadının ikinci planda tutulduğu, hayatın içinde aktif bir role sahip olmadığı vurgusunu çalışmalarında yansıtmaya çalışmıştır. Sanatçının bu konulara dair devletin birimlerini harekete geçiren, kamuoyunu bilgilendiren, araştırmacı bir tavır sunduğu çalışmalar, günümüzde de önemini sürdürmektedir. Yalter'in 1970'li yıllarda ürettiği eserler günümüzde bir çok galeride ve bienalde güncellenerek sergilenmektedir. Bugün 80'li yaşlarını yaşayan sanatçı, vazgeçmeyen bir feminist ruhuyla hâlâ çalışmalar üretmeye devam etmektedir.

Summary

Feminism can be defined "women's justice-seeking in a social order". Feminism which gained momentum with the First World War has caused radical changes with the desire of women to have equal rights in every sense. Among the factors that pave the way for women to gain a place in the political and social area, the industrial revolution has a large share. Because, both male and female children were employed under severe conditions in the industrial revolution. This revolution caused some arrangements in human rights. A woman's justice-seeking is not merely a defense of her rights, but a human rights defense. At the end of World War I, in many countries, women were granted social and political rights, such as the right to vote, equality in education and work.

In the early 1960s, a group of female artists who were influenced by feminist movements in the intellectual context have realized these rights in the art environment. The first women's art organization was founded in 1969 in New York, USA. This organization emerged under the name of 'Women Artists in Revolution' as part of the coalition of art workers. In 1971, American art historian Linda Nochlin presented a feminist critique of his essay, "Why have there been no great women artists?". This movement, which gained momentum in the early 1970s, simultaneously has showed improvement in England.

The artists have benefited from different disciplines while creating their works. They have benefited from video, photography, installation, performance, sculpture, collage and also used symbols. One of the first works that comes to our mind when we say feminist art is Judy Chicago's 'Dinner Invitation'. It has been exhibited exhibiting in Brooklyn Feminist Art Museum in New York since 2007.

When we look at the development of feminist art in Turkey we can observe some formations even though it is late. Turkish women artists have attracted attention by expressing their visibility not only in a feminist trend, as in the West, but also in the fields of culture in which they have grown individually. They have practiced and exhibited their arts using different disciplines. The pioneers of this art in Turkey are as following; Nur Koçak, İpek Duben, Şükran Moral, Hale Tenger, Azade Köker, Mehtap Baydu, Canan Şenol, Nezaket Ekici, Nilbar Güreş and Nil Yalter.

The subject that we want to explore in the direction of the general information above is that the woman can make her voice heard in the evolving order and put forward herself with her art. It is not only a discourse in the ideological context but also its ability to integrate it into changing life conditions. At the same time, women have an active role in art life. One of the artists who exemplifies this work is Nil Yalter. Yalter who one of the pioneers of the French feminist movement in the 1970s, the individual's efforts to exist in the society in her work, where she brought the female figure into the fore and reflected the struggle of society through the eyes of the woman. She has drawn attention to gender discrimination and racism, but also as an immigrant herself she observed the lives of migrants, and acted against all kinds of otherizations. She has proven herself to be an all-rounder artist, using different techniques such as photography, painting, writing, video, drawing, collage. The artist has observed and recorded the struggle for existence of people. Then, she has producted collate with different disciplines.

The artist, taking part in many exhibitions and biennials in Turkey and abroad, has touched upon the problems of women universally and discussed the problems of women in her own culture, as well. The works of Yalter which we examined as an example are as following; Harem, Rahime, Belly Dance, Women's Prison. At the same time, Birgit Jürgenssen's "Kitchen Apron" was compared with Yalter's "Soil House" study. In both studies, the society mentioned a number of tasks imposed on women by women and it was explained that women felt responsible from these duties with the pressure of society. It has been emphasized that it changes to adapt to the patterns it has been in over time and becomes obedient In these two studies, sampling in the first generation feminist stream was exhibited in many galleries and biennials.

Kaynakça

Antmen, A. (2014). Önsöz. A. Antmen içinde, *Sanat ve Cinsiyet* (s. 10). İstanbul, Türkiye: iletişim yayınları.

- Antmen, A. (2013). Kadın Hakları: Feminist Sanat. A. Antmen içinde, *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar* (5. baskı). İstanbul, Türkiye: Sel Yayınları.
- Antmen, A. (2012). Çağdaş Sanat Öncülerinin Kimlikleri Neden Pembe?. içinde *Hayal ve Hakikat*. (E. Eşkinat, Der.), İstanbul, Türkiye: İstanbul Modern Sanat Müzesi Yayınları.
- Berkmen, E. (2016). *Nil Yalter: Kayıt Dışı*.
Erişim Linki: <http://www.arter.org.tr/W3/?iExhibitionId=65>. Erişim Tarihi: 12.04.2018
- Çalıkoğlu, L. (2012). *Türkiye'den Modern ve Çağdaş Kadın Sanatçılar*. (E. Eşkinat, Dü.) İstanbul: İstanbul Modern Sanat Müzesi Yayını.
- Dizdaroğlu, T. (2012). *Alternatif Fotoğraf*. İstanbul, Kadıköy, Türkiye: Sokak Kitapları Yayıncılık.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal Cinsiyet* (Dördüncü Baskı b.). İstanbul, Türkiye: Remzi Kitap Evi.
- Ergas, Y. (2004). *1970'lerde Feminizm*. (C. Akaş, Dü., & Ö. Arıkan, Çev.) İstanbul, Türkiye: Yapı Kredi Yayınları.
- Gouma Peterson, T. & Mathews, P., (2014). Sanatta ve Sanat Tarihinde Feminizmin Doğuşu. içinde P. M. Thalia Gouma Peterson, & A. Antmen (Dü.), *Sanat/Cinsiyet Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri* (E. S. Ahu Antmen, Çev., s. 19). İstanbul, Türkiye: İletişim yayınevi.
- Küçükyıldırım, P. (2011). *Ümitle Yaşamak, Çalışmak Lazım*. Erişim Linki: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR%u00a7ionID%3d6&articleID=972&bhcp=1>, Erişim Tarihi: 12.04.2018.
- Öğüt, H. (2012). *Kadın Sanatında Yabancılaşma-Yabancılaştırma*. Erişim Linki: <http://kritisyen.blogspot.com/2012/03/yabanclastrmayan-sanat-feminist-olamaz.html>, Erişim Tarihi: 15.10.2018.
- Pollock, G. (2008). Özel Alanda Erkekler ve Kadınlar. A. A. (Derleme) içinde, *Sanat/Cinsiyet Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri* (E. Soğancılar, Çev., s. 239). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tezkan, M. (2009a). *Gerçekçiliğe Alternatif Bir Gerçeklik: Nil Yalter Videosu*. Erişim Linki: <http://www.nilyalter.com/texts/1/gerceklige-alternatif-bir-gerceklik-nil-yalter-videosu-turkish-by-melis-tezkan.html>, Erişim Tarihi: 12.04.2018.
- Tezkan, M. (2009b). *Nil Yalter: Kara Kum*. Erişim Linki: http://www.galerist.com.tr/wp-content/uploads/downloads/2018/02/NIL-YALTER-Kara-Kum-09.03-21.04.2018-BB_Tr.pdf, Erişim Tarihi: 12.04.2018.

Yazar, A. E. (2016). *Nil Yalter ve Görünmeyenler*. Erişim Linki: <http://www.artfulliving.com.tr/sanat/nil-yalter-ve-gorunmeyenler-i-9151>, Erişim Tarihi: 12.04.2018.

Yücel, D. (2013). *Nil Yalter*, (N. H. Dikbaş, Çev.). Galerist Yayınevi. İstanbul: Kağıthane.